

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ (24-5-2013)

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Α. *Πολιτοφυλακή της Κρήτης*: -σελ. 216 του βιβλίου «Το πιο σημαντικό επίτευγμα, κατά την αρμοστέια του Αλ. Ζαΐμη (1906-1908) είναι ότι οργανώθηκε ... 1912-1913».

Β. *Κοινωνιολογική Εταιρεία*: -σελ. 93 του βιβλίου «Τα αριστερά ... Παπαναστασίου».

Γ. *Συνθήκη του Νειγύ*: -σελ. 140 « Το Νοέμβριο ... συνθήκης)».

ΘΕΜΑ Α2

A4

Γ1

Δ5

Ε3

Ζ2

ΘΕΜΑ Β1

Βλ. Σχολικό βιβλίο, σελ. 85 «Ο ελληνοτουρκικός ... 1908».

Προαιρετικά επίλογος σελ. 86 «Το 1909 ... Σύνδεσμο».

ΘΕΜΑ Β2

Σχολικό βιβλίο, σελ. 250 «Στην Ευρώπη ... Ένωσης».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Α) Προαιρετικά πρόλογος σελ. 42-43 «Στον ελληνικό χώρο ... πρόβλημα».

Αργότερα όμως, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881) έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας. Τα τσιφλίκια της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων. Το άρθρο από την εφημερίδα «Αιών» είναι ενδεικτικό της στυγνής και απάνθρωπης συμπεριφοράς των τσιφλικιάδων της Θεσσαλίας προς τους κολίγους• ο ίδιος ο αρθρογράφος, μάλιστα, διερωτάται –με κάποια δόση ειρωνείας– αν θα πίστευε ποτέ κανείς ότι οι νέοι ιδιοκτήτες των τσιφλικιών θα ήταν απαιτητικότεροι από τους Τούρκους προκατόχους τους, καθώς επί τουρκοκρατίας

αναγνωριζόταν στους χωρικούς η κυριότητα της κατοικίας τους, ενώ οι Έλληνες τσιφλικάδες εκβίαζαν τους κολίγους και απαιτούσαν την καταβολή ενοικίου για τη διαμονή των τελευταίων στις κατοικίες που βρίσκονταν εντός του τσιφλικιού τους. Παρά τις μάταιες διαμαρτυρίες των κολίγων, οι νέοι ιδιοκτήτες επιδεικτικά τους πρόβαλαν το συμβόλαιο αγοραπωλησίας σύμφωνα με το οποίο και οι κατοικίες τους περιέρχονταν στην κυριότητα τους. Ακόμη, οι Έλληνες του εξωτερικού άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις.

Β) Στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες. Ο ίδιος ο Τρικούπης είχε ξεκάθαρα εκθέσει τους λόγους αυτής της επιλογής του στη Βουλή, καθώς θεωρούσε ότι για να υλοποιηθεί το αναπτυξιακό και εκσυγχρονιστικό του πρόγραμμα για τη χώρα, έπρεπε να στηριχθούν στα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού και να δοθούν κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία για επενδύσεις. Οποιαδήποτε απόπειρα μεταρρύθμισης στη γη της Θεσσαλίας υπέρ των καλλιεργητών, θα λειτουργούσε όχι μόνο ανασταλτικά στην προσπάθεια προσέλκυσης του παροικιακού κεφαλαίου αλλά και θα απομάκρυνε από την Ελλάδα τους ήδη υπάρχοντες επενδυτές.

Αντίθετα ο Θ. Δηλιγιάννης απεχθανόταν το τυχοδιωκτικό χρηματιστικό κεφάλαιο. Το 1896 οι δηλιγιαννικοί προσπάθησαν να περάσουν από τη βουλή νόμο για την απαλλοτρίωση ενός μέρους των τσιφλικιών υπέρ των αγροτών χωρίς να το καταφέρουν και έλαβαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης τους. Παρά την αποτυχία της δηλιγιαννικής πρωτοβουλίας, η κατάθεση του παραπάνω νομοσχεδίου στη βουλή σηματοδοτούσε την επίσημη αναγνώριση του «θεσσαλικού προβλήματος» εκ μέρους του ελληνικού κράτους.

Γ) Οι πρακτικές των «Θεσσαλών» τσιφλικάδων δημιούργησαν εντάσεις και οδήγησαν στην ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες, ώστε να μπορεί να τις διανείμει σε ακτήμονες. Ωστόσο, η εφαρμογή τους αποδείχθηκε δύσκολη υπόθεση. Το υπόμνημα της πανθεσσαλικής επιτροπής αγώνα που υποβλήθηκε το Φεβρουάριο του 1910 στο βασιλιά Γεώργιο Α' ζητώντας την παρέμβαση του στο επίμαχο αυτό θέμα, αποτυπώνει τις άθλιες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των αγροτών της Θεσσαλίας, υπογραμμίζοντας αρχικά ότι οι κολίγοι δεν είχαν κανένα δικαίωμα στη γη την οποία καλλιεργούσαν και στην οικία την οποία διέμεναν, ενώ ήταν έρμαια των διαθέσεων των τσιφλικάδων. Οι τελευταίοι μπορούσαν ανά πάσα στιγμή να τους κάνουν έξωση, με συνέπεια να καταλήγουν σαν τους Αθίγγανους, περιφερόμενοι με την κινητή περιουσία τους από χωριό σε χωριό. Στη συνέχεια το υπόμνημα έκανε λόγο για τα προβλήματα του αγροτικού χώρου: τοκογλυφία που άνθιζε, ελονοσία που μάστιζε τους αγροτικούς πληθυσμούς και ελάτπωση του αριθμού των αγροτών, που ως συνέπειες είχαν αφενός να δέχεται πλήγματα η αγροτική οικονομία, στην οποία στηριζόταν μέχρι τότε η Ελλάδα και αφετέρου να αποδυναμώνονται πληθυσμιακά οι παραμεθόριες περιοχές της χώρας. Το κείμενο έκλεινε με μια αυτονόητη διαπίστωση, μια «ευχαριστημένη» αγροτική τάξη θα αποτελούσε εγγύηση για την κοινωνική και πολιτική ομαλότητα του τόπου και τόνιζε ότι καλύτερος βασιλιάς είναι εκείνος που φροντίζει για την ανάπτυξη της υπαίθρου. Παρέπεμπε τέλος, στο παράδειγμα της Δανίας, η οποία είχε καταργήσει από το 1788 το θεσμό της δουλοπαροικίας, πράξη άξια προς μίμηση και από το

ελληνικό βασίλειο, προκειμένου να «απελευθερωθούν» οι κολίγοι από τις δυσβάστακτες υποχρεώσεις τους απέναντι στους τσιφλικάδες. Τελικά, η μη εφαρμογή των νομοθετημάτων του 1907 προκάλεσε τριβές και οδήγησε σε συγκρούσεις, η πιο σημαντική από τις οποίες έγινε στο χωριό Κιλελέρ (1910).

ΘΕΜΑ Δ1

Την αστική αποκατάσταση των προσφύγων ανέλαβε περισσότερο το κράτος και λιγότερο η ΕΑΠ. Η αστική στέγαση ξεκίνησε από την Αθήνα με τη δημιουργία τεσσάρων συνοικισμών: της Καισαριανής, του Βύρωνα, της Νέας Ιωνίας στην Αθήνα και της Κοκκινιάς στον Πειραιά. Για τη στέγαση των αστών προσφύγων υιοθετήθηκε η δημιουργία συνοικισμών με επέκταση των πόλεων στις οποίες αυτοί ήταν προσωρινά εγκατεστημένοι. Προκρίθηκε – εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις- το σύστημα της ανέγερσης μικρών κατοικιών, μονοκατοικιών/διπλοκατοικιών/τετρακατοικιών, μονοώροφων ή διώροφων, με ένα ή δύο δωμάτια, κουζίνα και τους αναγκαίους βοηθητικούς χώρους. Το κράτος ή η ΕΑΠ ανέθεταν την ανέγερση των συνοικισμών σε εργολάβους ή φρόντιζαν να εφοδιάζουν τους πρόσφυγες με τα απαραίτητα μέσα για να κατασκευάσουν οι ίδιοι τα σπίτια τους (αυτεπιστασία). Το παράδειγμα της Καισαριανής αντικατοπτρίζει τις δυσχέρειες που συνάντησε η αστική στέγαση των προσφύγων, οι οποίοι παρέμειναν στο συνοικισμό χάρη στον καθαρό αέρα της περιοχής (!), καθώς, κατά τα άλλα, η εικόνα της εγκατάλειψης και της αδιαφορίας ήταν εμφανής. Οι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν εκεί αρχικά διέμεναν σε σκηνές, στην πορεία το κράτος κατασκεύασε 500 ξύλινα παραπήγματα και 1000 πλινθόκτιστα δωμάτια ενώ η ΕΑΠ οικοδόμησε 350 σπίτια με τρεις ή τέσσερις κατοικίες διαφόρων τύπων, αποσκοπώντας στη βελτίωση των άθλιων συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων της Καισαριανής. Ο Σ. Τζόκας αναφέρει ότι σε κάθε ξύλινο σπιτάκι «στριμώχνονταν» δύο οικογένειες, γεγονός που καθιστούσε ακόμη πιο απογοητευτική την καθημερινότητα τους. Η οικοδόμηση των συνοικισμών, ελλείπει χρόνου και χρημάτων, συχνά δεν συνδυαζόταν με έργα υποδομής (ύδρευση, αποχετευτικό σύστημα, οδικό δίκτυο, χώροι πρασίνου κ. α.) Στην Καισαριανή, βυτία του δήμου μετέφεραν νερό και οι όποιες ελλείψεις καλύπτονταν από υδροπώλες που εμπορεύονταν το πολύτιμο αυτό αγαθό. Ακόμη χαρακτηριστική είναι η αναφορά του α' κειμένου στο μεγάλο ρέμα της περιοχής, όπου «οι ακαθαρσίες, τα σκουπίδια και τα ράκη της ταπητουργίας παρουσίαζαν φρικτό θέαμα». Πάντως, παρά την ομοιομορφία που επικρατούσε, υπήρχε ελαφρά διαφοροποίηση των κατοικιών του ενός συνοικισμού από τις κατοικίες του άλλου, ως προς το εμβαδόν την ποιότητα κατασκευής και τη λειτουργικότητα. Ιδρύθηκαν ακόμη προσφυγικοί οικοδομικοί συνεταιρισμοί και χορηγήθηκαν άτοκα δάνεια και οικόπεδα σε προσφυγικές οικογένειες για τη στέγαση τους. Οι λίγοι εύποροι πρόσφυγες είχαν την οικονομική δυνατότητα να φροντίσουν μόνοι τους για τη στέγαση τους. Αυτοί στην αρχή ήταν σε θέση να νοικιάσουν ή να αγοράσουν κατοικίες μέσα στις πόλεις και έτσι να αναμειχθούν με τους γηγενείς. Αργότερα ανέλαβαν οι ίδιοι πρωτοβουλίες για την ίδρυση οικισμών. Η διαδικασία ήταν η ακόλουθη : Ίδρυναν ένα οικοδομικό συνεταιρισμό, αγόραζαν μια έκταση σε προνομιούχο περιοχή, οικοδομούσαν αστικές κατοικίες καλής ποιότητας και το κράτος αναλάμβανε τα έργα υποδομής. Τέτοιοι οικισμοί ήταν η Καλλιόπολη και η Ν. Καλλικράτεια στον Πειραιά, η Νέα Σμύρνη στην Αθήνα για την ίδρυση της οποίας κινητοποιήθηκαν Σμυρναίοι αστοί, ήδη από το 1923. Σ' ένα χρόνο πέτυχαν την απαλλοτρίωση της περιοχής ανατολικά της

λεωφόρου Συγγρού, όπου αναπτύχθηκε ο οικισμός (1925) βάσει του Σχεδίου Καλλιγά, που προέβλεπε διαπλάτυνση των δρόμων.

Στο αντίθετο άκρο βρίσκονταν οι άποροι πρόσφυγες που δεν είχαν κατορθώσει να αποκατασταθούν ακόμη. Εγκαταστάθηκαν σε καλύβες, χαμόσπιτα και άλλες πρόχειρες κατασκευές στις παρυφές παλαιών οικισμών ή δημιούργησαν παραγκουπόλεις γύρω από τους προσφυγικούς συνοικισμούς, όπως η «τενεκεδούπολη» στα προάστια της Θεσσαλονίκης, στην οποία εγκαταστάθηκαν πάνω από 400 οικογένειες που αριθμούσαν περισσότερα από 2.000 άτομα. Τα «σπίτια» τους ήταν εξαιρετικά μικρά και δεν τους πρόσφεραν καμιά προστασία από τη μια οι ένοικοι τους ήταν εκτεθειμένοι στον αέρα, το κρύο και τη βροχή του χειμώνα και από την άλλη στη ζέστη του καλοκαιριού, που μετέτρεπε σε φούρνους τα υποτυπώδη αυτά καταλύματα, σύμφωνα με τον H. Morgenthau, μέλος της ΕΑΠ. Έτσι, σε άθλιες συνθήκες, επρόκειτο να ζήσουν για πολλά χρόνια, μακριά από τις «πολιτισμένες» συνοικίες των μεγαλουπόλεων, που τους «φιλοξενούσαν».

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Μπούγια Νικολέττα
Κάθε απάντηση επιστημονικά τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.